12.11.2019

STM/HPO/LANU/sosiaalineuvos Elina Palola

EDUSKUNNAN TARKASTUSVALIOKUNNALLE

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto asiassa K 3/2019 vp Hallituksen vuosikertomus 2018, K 13/2019 vp Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle valtion vuoden 2018 tilinpäätöksen ja hallituksen vuosikertomuksen tarkastuksesta (Nuorten syrjäytyminen)

Nuorten syrjäytymisen torjuminen on haastavaa sektoroituneessa ja itsenäisiä valintoja korostavassa palvelujärjestelmässä, jossa kaikkein eniten apua tarvitsevat jäävät liian usein vaille tarvitsemaansa tukea. Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishankkeissa saatu nuorten viesti on selkeä: nykyiset palvelut eivät toimi riittävän hyvin silloin, kun nuori tarvitsisi tukea arjen sujumiseen ja mielen hyvinvoinnin tukemiseen. Koulutus- ja työuralta syrjäytyy aivan liian helposti sirpaleisessa järjestelmässä, jos pienistä ongelmista ehtii kasvaa suuria avun viivästyessä. Syrjäytymisen torjumisen onkin oltava kaikkien toimijoiden ja kaikkien hallinnonalojen yhteinen tehtävä, ei pelkästään sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten liian usein ajatellaan.

Tukea lapsille, nuorille ja perheille on viime vuosina tuotu entistä vahvemmin heidän arkiympäristöihinsä ja palveluja on kehitetty monialaisiksi ja –toimijaisiksi esimerkiksi Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman ja Nuorisotakuun toimeenpanon myötä. Nuorisotakuun kärkenä on ollut erityisesti monialaisten matalan kynnyksen Ohjaamojen vakiinnuttaminen ja kehittäminen. Parhaiden tulosten ja toimintamallien toimeenpanoa jatketaan ja vahvistetaan kuluvalla hallituskaudella.

Ohjaamoja on nyt jo noin 70 eri puolilla Suomea, ja niihin tulee paljon haastavassa tilanteessa olevia nuoria, jotka eivät ole valmiita kouluun tai töihin ilman henkilökohtaista tukea. Onkin erittäin tärkeää vahvistaa psykososiaalisten palvelujen ja arjen suoriutumisen tuen roolia Ohjaamoissa, jotta myös sosiaaliselta tai terveydelliseltä takamatkalta tulevat nuoret pääsevät kohti koulutus- ja työllistymispolkuja. Nykyisellään Ohjaamot eivät vielä ole riittävän monialaisia, ja alueellinen vaihtelu palvelutarjonnassa on suurta.

Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelman mukaisesti peruspalvelujen saatavuutta ja laatua kehitetään Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –ohjelmassa, jonka yhteydessä toimeenpannaan myös Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa sekä mielenterveysstrategian linjauksia. Painopisteen siirtäminen korjaavasta toiminnasta ennalta ehkäisevään toimintaan sekä lasten, nuorten ja perheiden tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ovat ohjelman keskeisiä tavoitteita. Mielenterveyteen suunnattujen voimavarojen ja henkilöstön

mielenterveysosaamisen lisääminen erityisesti perusterveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa on olennaisen tärkeää.

Tavoitteena on myös varmistaa, että opiskeluhuollon psykologeilla ja kuraattoreilla sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimijoilla on käytössään yhteiset mielenterveyden edistämisen ja varhaisen tuen toimintatavat. Erilaisia menetelmiä on kehitetty ja testattu kouluympäristöissä, ja niitä levitetään kouluihin, oppilaitoksiin, perhekeskuksiin ja muihin sote-palvelupisteisiin. Parannettavaa on, ja tänä vuonna opiskeluterveydenhuollon hoitoon pääsy on erityisvalvonnassa. Valvontaviranomaisten mukaan palvelujen järjestäminen ei ole nykyisellään lainsäädännön velvoitteiden mukaista, ja valvontaa on tarkoitus jatkaa myös seuraavina vuosina.

Tiedonkulun toimivuus viranomaisyhteistyössä lasten, nuorten ja perheiden ongelmia ratkottaessa on tärkeä kehittämisalue. Sektorikohtaista sääntelyä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa syntyneiden henkilötietojen käsittelystä on voimassa olevassa lainsäädännössä runsaasti, ja tiedonsaantioikeudet muilta viranomaisilta vaihtelevat paljon eri toimialojen välillä.

Tällä hetkellä ei ole olemassa lainsäädäntöä, joka koskisi laajasti erilaisissa moniammatillisissa toiminnoissa syntyneiden tietojen yhteistä tallettamista tai käsittelyä. Lainsäädännöstä löytyy kyllä esimerkkejä moniammatillisesti laadittavista henkilöä koskevista suunnitelmista. Moniammatillisessa työssä syntyneiden tietojen ja suunnitelmien tallettaminen tapahtuu joko yhteistyöhön osallistuneen organisaation omaan tietojärjestelmään tai moniammatillista yhteistyötä varten erikseen perustettuun rekisteriin. Yleisesti käytännön työtä tekevillä työntekijöillä on tarve sille, että lapsen, nuoren ja perheen tilanteesta sekä heidän asioidensa hoidosta saataisiin luotua aiempaa kattavampi kokonaiskuva. Tällä hetkellä se voi jäädä vaillinaiseksi, minkä vuoksi oikeanlaista apua ja tukea ei osata aina tarjota.

Toisaalta olemassa olevaa tiedonhallintaa koskevaa lainsäädäntöä ei myöskään osata aina hyödyntää riittävästi ja sitä tulkitaan käytännössä kirjavasti. Moniammatillista yhteistyötä voisi lisätä ja laadullisesti parantaa myös yhtenäisillä tietosuojaa koskevilla ohjeistuksilla ja koulutuksilla, jotka edistäisivät eri viranomaisten välistä tiedonvaihtoa nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä ja nuorten auttamisessa. Tiedonhallintaa ja tietosuojaa koskevat säädösmuutokset edellyttävät usean eri ministeriön hallinnonalaan tehtäviä lainsäädäntömuutoksia, jotka tulisi yhdessä suunnitella ja valmistella. Yksi yhteinen tilannekuva –malli voisi olla yksi käytännön työvälineistä, mutta se edellyttäisi eri ministeriöiden tietosuojasääntelyn yhtenäistämistä. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjalakiin on luotu vuonna 2015 säädökset moniammatillisesta yhteistyöstä, ja THL on julkaissut moniammatillisen yhteistyön tueksi Luo luottamusta, Suojele lasta -verkkokoulun. Opas sisältää ohjeistusta lainsäädännöstä ja tietosuojasta. Ohjeistuksen kehittämis- ja levittämistyö jatkuu, kuten myös siihen liittyvät esimiesvalmennukset.